

Rapport fra Vurderingsutvalget for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge utgivelsesåret 2020

Rapporten er et samarbeid mellom utvalgsleder og administrasjonen.

Fakta om påmeldinger og innkjøp/statistikk

Generelt:

	Påmeldt*	Innkjøpt	Avslått
Parallellutgave	88	65	16
Kun p-bok	45	32	11
Nynorsk	18	17	1
Bokmål	115	80	26
Forfatter – kvinne	71	51	15
Forfatter – mann	59	44	11
Debutant	26	18	7
Kategori 1	109	93	10
Kategori 2	24	4	17
Titler vurdert av suppleant	7	4	3
Totalt	133	97	27

* Avviket mellom Påmeldt, Innkjøpt og Avslått skyldes titler som er avvist eller trukket.

Påmeldings-/innkjøpstall siste 3 år

	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått
2020	133	97	27
2019	158	103	40
2018	135	91	32

Påmeldinger og innkjøp fordelt på forlag i 2020

Forlag	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått
1985 MARIANNE IDA ANKILL DVERSET ILSTAD	1	-	1
BARNEHAGEMIX AS	1	-	1

Forlag	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått
BJERKELIEN FORLAG	1	-	1
CÁLLIIDLÁGÁDUS AS	1	-	1
CAPPELEN DAMM AS	25	22	3
DAVVI GIRJI AS	1	1	-
DET NYE OLJEEVENTYRET OLSEN	1	-	1
DRABANT MEDIA 1251 TIMONE VALENTIN LOPEZ	1	-	1
DREYERS FORLAG OSLO AS	1	1	-
EGMONT KIDS MEDIA NORDIC AS	2	1	1
EIRIK HUSBY SÆTHER	1	-	1
ELEFANTUS AS	1	-	1
FORFATTER ERLING PEDERSEN	1	-	1
FORFATTER IRENE F HANTVEIT	1	-	1
FORLAGET MANIFEST AS	1	1	-
GALROFORLAG ASLE FLATØY	1	-	1
GLORIA FORLAG AS	1	-	-
GYLDENDAL NORSK FORLAG AS	15	14	1
H ASCHEHOUG & CO W NYGAARD AS	25	21	-
HAVO FORLAG HANNE VOJE	1	-	1
HELGA ERIKSEN	1	1	-
J M STENERSENS FORLAG AS	1	1	-
KAGGE FORLAG AS	3	1	1
KAPABEL FORLAG AS	1	-	-
KOLOFON FORLAG AS	2	2	-
Kommuneforlaget AS	1	-	-
LUNA HEBY FORLAG	1	-	1
MAGIKON FORLAG ANS	1	1	-
MIKSAPIX INTERACTIVE AS	1	-	1
Nustad & Partners AS	1	-	1
OLLA RYPDAL	1	-	1
PANTAGRUEL FORLAG AS	1	1	-
PIGGSVIN FORLAG AS	1	1	-
SANNE TEGN FORLAG	2	-	2
SONO SONIA LOINSWORTH	1	-	-

Forlag	Påmeldt	Innkjøpt	Avslått
STIFTELSEN PSYKIATRISK OPPLYSNING	1	-	1
STIFTINGA DET NORSKE SAMLAGET	12	12	-
STRAWBERRY PUBLISHING AS	1	1	-
VIGMOSTAD & BJØRKE AS	14	14	-
VOODOO LILY MEHRAVIPOUR	2	-	2
WIGESTRAND FORLAG AS	1	1	-
Forlag totalt	41	97	27

Om utvalget

Utvalget har hatt følgende medlemmer:

- Faste medlemmer: Anne Horn (leder), Ahmed Akef Khateeb, Anita Steigre og Atle Hansen
- Suppleant: Bjørn F. Rørvik
- Vara: Morten Olsen Haugen

Kort om utvalget og utvalgets kompetanse, erfaring og bakgrunn

Utvalget har som tidligere år vært bredt sammensatt av representanter for de relevante deler av det litterære feltet. De faste medlemmene kommer fra akademien og fra biblioteksektoren, fra forfatterkollegiet og forlagsbransjen. Ett medlem har erfaring som anmelder, bl.a. i Barnebokkritikk.no, ett har lang erfaring som barnebibliotekar, med formidling av billedbøker, barnebøker og bøker for ungdom, ett har i flere perioder sittet i Det litterære råd i Norske barne- og ungdomsbokforfattere og i ankenemnda og i vurderingsutvalget i Kulturrådet og ett har erfaring som barnebokredaktør og forlegger. Vararepresentanten er litteraturkritiker og bibliotekar, suppleanten har primært jobbet tett med billedbokkunstnere.

Ev. endringer i utvalgets sammensetning siden fjoråret

I tråd med prinsippet om rullering har to av medlemmene fra 2018–2019 fortsatt i 2020–21-utvalget: forfatterrepresentanten Atle Hansen og utvalgsleder, tidligere forlagsredaktør Anne Horn. Ahmed Khateeb fra Universitetet i Bergen og Anita Steigre fra Hammerfest, nå Tønsberg bibliotek, ble oppnevnt i 2020.

Hvor mange møter har utvalget hatt

Vurderingsutvalget har hatt 8 møter hvor bøker utgitt i 2020 har vært behandlet.

Beskrivelse av hvordan lesingen/vurderingen har vært organisert i utvalget

Samtlige møter har vært gjennomført som TEAMS-møter pga. koronasituasjonen.

Utvalgsleder mottar lister over påmeldte bøker fra Kulturrådets administrasjon og fordeler bøkene på lesepartier – to og to. For kategori 2-bøker har det vært oppnevnt tre lesere. Fordelingen er systematisk tilfeldig, medlemmene leser de bøkene de får tildelt uavhengig av eventuelle preferanser eller sjangerkompetanse. Dersom en leser har fått tildelt en bok hen ikke kjenner seg kompetent til å vurdere, kan man bytte leseparti. Dette har i liten grad skjedd i 2020. Før møtet meldes eventuell inhabilitet inn, jf. Kulturrådets retningslinjer, og vedkommende forlater møtet under behandlingen av den aktuelle boka i de tilfeller vurderingsutvalget finner vedkommende inhabil.

Medlemmene stiller til møtet med ferdig argumentasjon, og utvalgsleder noterer stikkordsmessig. Som regel vil leseren også ha en innstilling klar, men under diskusjonen kan denne bli endret. Dersom de to (tre) leserne ikke er enige om en beslutning, utsettes avgjørelsen, og en tredje leser oppnevnes. Ved fortsatt uenighet er en skriftlig vurdering blitt innhentet fra suppleanten. Denne har da vært avgjørende for utfallet.

Utvalgets vedtak og utvalgsleders møtereferat sendes Kulturrådets administrasjon umiddelbart, men medlemmenes argumenter, grunnlaget for beslutningene, tas ikke med i referatet. De forblir i utvalgsleders notater og kan konsulteres ved eventuelle klager på vedtak.

Trender og tendenser både i påmeldte og innkjøpte titler

Forfattere av litteratur for barn og unge beveger seg over et sjangerfelt som er like stort som de som skriver for voksne. Ja, så bredt er feltet at det er vanskelig å si noe entydig om dominerende tendenser – innenfor ett enkelt år. Det er blitt pekt på en tendens til større opptatthet av samfunnet, mindre av en subjektiv jeg-problematikk i de senere årenes skandinaviske barnelitteratur (Ines Galling, bokmessa Frankfurt 2020. (Barnebokkritikk.no januar 2021).) I vårt materiale, 2020-produksjonen av norske bøker, ser vi hele bredden, både nærgående skildringer av personlige problemer, familiære forhold og bøker som beskriver samfunnsspørsmål. Noen forfattere berører begge deler, som f.eks. Endre Lund Eriksen i «Hvordan jeg tjente min første million». Samfunnsengasjement finnes altså, men også dyptpløyende psykologiske framstillinger. Realistiske historier dominerer, riktignok med varierende grad av realisme. Rene fantasyfortellinger er det færre av, men de som er (innkjøpt), virker godt

gjennomført og gjennomarbeidet, eksempelvis Siri Pettersens «Jernulven» og Thomas Engers «Enkebyen».

Et av medlemmene oppsummerer det slik: «Det er jo mange problemstillinger og situasjoner som finnes i mange av tekstene som er utpreget barnelitterære uten å være typisk for 2020, så som forelskelser, skilte foreldre, vennskap og utenforskap, og skole. Direkte problematisering av spørsmål knyttet til natur og klima er kanskje også til stede i en del tekster (Lillegraven, Stene). Noe annet som kjennetegner mange av tekstene vi har lest, er at digitale plattformer er en vesentlig kommunikasjonsarena for karakterene.»

Et forhold som har vært sterkt fremme i flere bøker, er kjønnsidentitet, og det er interessant å se at to av bøkene som fikk Kulturdepartementets priser for 2020 har dette som ulike grader av eksplisitt tematikk: Line Baugstøs «Jeg er Leona» (Litteraturprisen) og Gulraiz A. Sharifs «Hør her'a!» (Debutantprisen). I billedboka «Olianna» av Gro Dahle og Kaia Dahle Nyhus er kjønnsidentitet et tydelig tema. Tom Erik Fure behandler likekjønnet kjærlighet i bøkene om Benny, «Benny går igjen» fra 2020. Om tegneserieromanen «Ti kniver i hjertet» (Tegneserieprisen) sier forfatter og illustratør Nora Dåsnes: «I tillegg var det viktig for meg å skrive om en jente som blir forelsket i en jente, fordi jeg tror det hadde gjort min egen oppvekst litt mindre forvirrende om jeg hadde sett skeive karakterer på min egen alder i bøkene jeg leste.» (Bok365 9.4.2020).

I Periskop 2.9.2020 tar Guri Fjeldberg opp spørsmålet om «Jentelus i barnebokhyllene», og konstaterer at jenter fortsatt er i flertall som hovedpersoner i bøker for barn og unge. Det gjelder også 2020-produksjonen av de innkjøpte bøkene: Grovt sett finner vi vel 40 jenter og vel 30 gutter, mens resten er både og eller litt av hvert. Blant forfatterne vi har vurdert er det også flest kvinner – 71 mot 59 menn. Både kvinner og menn skriver om hovedpersoner av begge kjønn. Men inntrykket er altså fortsatt at mens jenter leser om både jenter og gutter, vil guttelesere helst lese om gutter.

Nye forlag verdt å nevne?

I 2020 kan jeg ikke se at det er tilfelle. Derimot er det et større antall selvpublisister, hele 26 titler er påmeldt i kategori 2. Dette er (stort sett) enten forfattere som etablerer forlag med tanke på å utgi flere egne bøker, gjerne serier, eller for å egenpublisere en enkelt bok. Flere av disse velger å kjøpe hjelp fra ulike firma som tilbyr redaksjonelle tjenester. Det er verdt å merke seg at bare 15 prosent av bøkene i kategori 2 blir innkjøpt, mens 85 % av kategori 1-bøkene ble kjøpt inn. Årsakene utdypes nedenfor.

«Godt nok?» - eller avveininger og ev. dilemmaer som kan gjøre seg gjeldende i vurderingsarbeidet

Det er utvalgets inntrykk at norske bøker for barn og ungdom holder et gjennomgående høyt nivå, er skrevet med stort engasjement og er samvittighetsfullt redigert. I vurderingene legges det først og fremst vekt på litterær kvalitet. Men fordi bøker for barn og unge i sitt vesen må betraktes som «tilrettelagt litteratur» (jf. Dag Larsen: «Litteratur som bestilt» i *Kartet og terrenget*, (red. Jon Ewo og Kari W. Sverdrup) Omnipax 2006 s. 107), må også vurderingen av det litterære nivået ses i sammenheng med sjangeren boka er skrevet innenfor og de leserne forfatter og forlag har hatt i tankene da boka ble skrevet og utgitt.

På påmeldingsskjemaene oppgir forlagene hvilket trinn – eller altså hvilken «målgruppe» – man mener boka passer for, hhv. «barn til og med 4. trinn» og «barn og unge fra 5. trinn og oppover». Dermed vil avveiningene *noen ganger* gå på om ei bok har absolutt litterær kvalitet (om noe slikt finnes), eller om den er «god nok» med tanke på de leserne boka er beregnet på eller skrevet for. Det vil ikke alltid være enighet i utvalget hvor vekten skal legges.

For billedbøker og illustrerte bøker vil det også kunne diskuteres om ei bok skal få avslag dersom *teksten* er «god nok» men *illustrasjonene* er for svake – eller omvendt. Eller om det er godt nok samsvar mellom tekst og bilde, ut fra ulike parametere målt. Usikkerhet kan oppstå dersom illustrasjonene i seg selv holder mål, men trykkkvaliteten er for dårlig, altså at *forlaget* ikke har gjort en god nok jobb.

Tabuemner i barne- og ungdomslitteraturen har fra tid til annen vært fremme i litteraturdebatten, men har ikke vært grunnlag for vurderinger i utvalget i 2020. Enkelte forfattere har gått langt i å beskrive psykiske problemer (hos barn og foreldre), også med selvmord som mer eller mindre åpenbar slutt. Selv om man kan stille spørsmål ved om dette er en tendens man vil applaudere, har de bøkene det er snakk om, holdt en udiskutabel høy litterær kvalitet.

Utvalget ønsker i utgangspunktet bøker fra samisk virkelighet og folklore velkommen, men må medgi at de fleste av de bøkene vi har fått til vurdering ikke har vært gode nok. Gledelig er det derfor at Kathrine Olsen Nedrejords «Lappjævel», som gjorde sterkt inntrykk på utvalget, også ble nominert til Kulturdepartementets litteraturpris.

Fellestrekk blant titler som får avslag/blir underkjent?

Det mest åpenbare fellestrekket blant bøker som får avslag er at de er for dårlig skrevet. Det dreier seg først og fremst om selvpubliserte bøker eller bøker utgitt på ikke-profesjonelle forlag. Gang på gang ser vi at bøker som kanskje bygger på en i utgangspunktet brukbar idé, faller igjennom på grunn av slett eller manglende redaksjonelt arbeid. Historiene er usammenhengende, og bøkene framstår som

uferdige, ikke minst når det gjelder utforming – språkvask, korrektur, oppsett, valg av fonter og formater – har de ofte lite til felles med profesjonelt utgitte bøker. I flere tilfeller takkes en ekstern redaktør eller et firma som selger redaksjonelle tjenester. Noen vil muligens hevde at lesende barn verken bryr seg om trykkfeil eller estetikk (en variant av klisjeen «det viktigste er ikke *hva* barn leser, men *at* de leser»). Men *lesbarhet* betyr i hvert fall noe, og i flere av de underkjente bøkene er hensynet til lesbarhet for dårlig ivaretatt. Et av kriteriene for utvalgets arbeid er å sørge for at barn og unge får tilgang til bøker som både kunstnerisk og håndverksmessig er av det beste som utgis i Norge.

Eventuelle endringer på ordningen

I utkast til nye retningslinjer fra og med 2021 heter det: «Vurderingsutvalget for barn og unge skal ha minst to medlemmer med kompetanse på visuell litteratur. Minst en av disse skal selv være illustratør med god kjennskap til bildeboka og samspillet mellom tekst og bilde.» Det utvalget som har fungert i 2020 ser denne utvidelsen som en styrke. Den imøtekommer billedbokkunstnerens ønske om bedre representasjon. Og selv om det ikke er utvalgets oppgave å belære eller oppdra forlagene, er det ikke utenkelig at en billedkunstfaglig styrking og et sterkere kritisk blikk på kvaliteten på billedboka også vil ha påvirkning på forlagsredaksjonenes arbeid med og prioritering av den delen av litteraturen.

I perioden har praksis vært at en suppleant leser de bøkene det er uenighet om i primærutvalget og leverer en endelig innstilling. Suppleanten(e) har gitt fylldige og velbegrunnede vurderinger. Men det har vakt reaksjoner – også innad i utvalget – at siste ord skal sies av en leser som ikke har deltatt i diskusjonen. Vi sier oss derfor tilfreds med at suppleanten fra 2021 av erstattes med to «ekstralesere» som skal ta del i samtalen om de bøkene som krever en (enda) grundigere behandling.

Et spørsmål utvalgsmedlemmer ofte blir stilt overfor, gjelder forsinkelser med utsending av innkjøpte bøker til bibliotekene. Dette er et administrativt spørsmål og angår ikke utvalgets arbeid, men vi vil likevel rette oppmerksomheten mot forholdet. Bøker som er ferdigbehandlet i utvalget er å finne i bokhandlene, men det kan gå måneder før de mottas i bibliotekene. Dette er et tilbakevendende problem, både fordi det skaper frustrasjon blant lånerne at en bok som vitterlig er utgitt, ikke er til utlån, men også fordi bibliotekene kan komme til å bruke sparsomme midler på å kjøpe inn egne eksemplarer av bøker som med tid og stunder vil komme fra Kulturfondet. Hva forsinkelsene skyldes har vi bare fått vage forklaringer på. Men uansett har utvalget et sterkt ønske om at denne prosessen skal gå raskere.

Innkjøpslister som vedlegg til rapport – endelig liste for året